

A NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK TIZENÖT ÉVE ÉS A NÉPMŰVÉSZ MŰHELYEK HEVES MEGYÉBEN

- Több, mint másfél évtizede minden évben megrendezzük a megyei népművészeti tábort a Megyei Művelődési Központ, valamint a Heves Megyei Népművészeti Egyesület közös szervezésében. A tábor célja, hogy minél több fiatal ismerkedjen meg a népművészettel, a népi kismesterségek különböző ágai-
val. Emellett az idősebb, képesítéssel rendelkező szakkörveze-
tőknek új ismereteket nyújtó továbbképzés is - mondta dr.
Csiffáryné dr. Schwalm Edit néprajzos muzeológus, táborvezető,
az egri Dobó István Vármúzeum munkatársa.

- Melyik tájegység művészetére orientálódott a tábor?

- Heves Megye és környéke, elsősorban a palóckutatás eredményeinek, a palóc népművészet, hagyomány megismertetésére törekedtünk. A gyakorlati foglalkozásokat népi iparmű-
vészek vezették, muzeológusok, néprajzkutatók előadásai segí-
tették, tettrék teljessé a tanultakat. Az új tárgyak tervezését
eredeti múzeumi darabok bemutatásával ösztönöztük.

- Ha végigkísérjük a táborok történetét, tükröt tarthatunk a me-
gye népművészetének.

- 1983-ban Parádon rendeztük meg az első népművészeti
tábort ötven felnőtt részvételével. Mottójául a "Tiszta forrás-
ból..."-t választottuk.

A palóc-ház után Asztalos Joachim faragó kiállítását néz-
tük meg. Majd a résztvevők népi textileket gyűjtöttek. A palóc
és gömöri népművészeti hagyományok ismertetése nemcsak
előadásokkal és gyakorlati bemutatókkal történt, hanem a
parádi honismereti kör bevonta a hallgatókat a népi játékokba,
a népdalok éneklésébe is.

Szakács Józsefné Mészáros Magda hímző, népi iparművész
vezetésével megtekintettük védetté nyilvánított népi lakás-
textil- és viseletgyűjteményét Mátrafüreden. Szakácsné hímzés-
re, szövésre tanította a táborozókat, ami nem volt számára új
dolog, mert már gyermekként megtanította az osztálytársait
kézimunkázni.

- Kizárólag Heves Megye népművészetét dolgozták fel a tábo-
rokban?

Két évvel később az "Eredeti források alapján újat alkotni"
mottót választottuk, s ennek megfelelően a népi hímzéskincs
egyik történeti forrásának, az úrihímzésnek, valamint a dunán-
túli fehérhímzésnek a megtanulása volt a cél, másrészt az egyik
régii kismesterséget, a szűrkészítést és a szűrrátétes díszítőtech-
nikát ismertettük.

- Kitől tanultak a táborlakók?

Az úrihímzés kialakulásának történetéről én beszéltem, az
öltéstechnikát többek között az egri Eiben Imréné népi iparmű-
vész mutatta be. A hímzőnő négy évtizede szeretett bele Szajla
gazdag hímzőhagyományába. Azóta gyűjtötte a tulipános lá-
dákból féltve őrzött lakástextilek: sátorlepedők, abroszok,
kalácsoskendők, búcsútarisznyák és viseletdarabok: ingvállak,
völegényingek hímzésmotívumait. Megragadta a palóc hímzé-
sek motívumvilága: a piros-kék virágfüzerek és koszorúk, a
virágsokrok, a madarak ábrázolása. Felismerte, hogy ezek a
motívumok újratemtésre várnak. Terveket kezdett készíteni

a mai lakásokban is alkalmazható tárgyakra. Kísérletezett az
alapanyaggal, kereste az új szerkezeti megoldásokat. Munkái
szerepelnek az országos népművészeti kiállításokon, s számos
külföldi országban. Szakkörvezetői tapasztalatait, eddigi tudását
összegző mintakönyvet készített a palóc hímzések kedvelőinek.

- Akkoriban divatosak voltak a hagyományos női és férfi viselet-
ből átvett formák.

- Az 1987-es bükkzséki táborunkban megtanítottuk a régi
viseletet alkalmazni korunk igényeihez. A tervezést, szabást,
összeállítást a szilvásváradai Erdész Judit Mária népviselet-
tervező, hímző, népi iparművész, a Népművészet Mestere tanít-
totta. Pályája kezdetén a Heves megyei népviseletek megőrzé-
sét és újraformálását tekintette céljának, ez a kör fokozatosan
bővült Észak-magyarországi, erdélyi és dunántúli tájakkal.
Viselet-tervezése egyrészt megőrzi a hagyományos anyagot,
szabásvonalat, szerkesztésmódot, díszítést, egyéni ötletekkel
gazdagítva, másrészt a mindennap hordható viseletdarabokat
díszíti egy-egy tájegység jellegzetes hímzéseivel. Színpadra
tervezett kosztümjei a világ számos színházában megtalálhatók.
Szívesen tanít és önálló kiállítótermet létesített Szilvásvára-
don. Könyvet írt a Népi szabás és díszítőmód címmel.

- Eddig javarészt hímzésről, szabásról, varrásról beszélgettünk.
Milyen hagyományos kismesterséggel ismerkedhettek még meg a
résztvevők?

- 1988-ban és 1989-ben nemezkészítést, csipkeverést,
gyöngyfűzést és gyöngyszövést tanítottunk. Mindegyik fáradsa-
gos, bonyolult munka, nagy figyelmet, összpontosítást és kéz-
ügyességet igényel. A házimunka mellett a szellem frissen tartá-
sára is gondoltunk. Erdély népművészetét, műemlékeit mutat-
tuk be több száz diából álló előadásokon. Eredeti hímzésekkel
és népművészeti darabokkal illusztráltuk a látottakat a Dobó
István vármúzeum anyagából. A résztvevők lerajzolták a min-
tákat, hogy alapjukon újakat tudjanak tervezni maguknak.

- Azoknak, akiket nem csak a hímzés érdekelt, milyen kismes-
terséget mutattak be?

- A kosárfonást ifj. Baji Imre népi iparművész, és Baji Imréné
népi iparművész, parádi lakosok tanították. A békési születésű
család a kosárfonást már gyermekkorában elsajátította. Kedves
munkájuk az üvegek felöltöztetése. Figuráik: subás pásztor,
csikós, kucsmás, nagybajszú ember, fejkendős, vállkendős asz-
szony. A két népi iparművész családtag kosárfonás iránti szere-
tetét a legkisebb fiú, Baji Zoltán is örökölte később, s mindany-
nyian a hagyományos formákat viszik tovább úgy, hogy egy mai
háztartásban is praktikusán használhatók legyenek. A kenyér-
tartó kosarak, kis gyümölcsös kosárcák, tálcák, füles kosarak,
fonott demizsonok, kézimunkatartó kosárcák, fedeles kisdobo-
zok harmonikusan illeszkednek a lakás berendezéséhez. A régi
fonott formák mellett új tárgyakkal is kísérleteznek: lámpaer-
nyők, szalvétatartók, állólámpák, ruhatároló kosarak. A tár-
gyak többsége magyar fűzfavesszőből készült. A szalma és a
háncs kevesebb, de előfordul vessző és háncs kombinációja is.
A magyar népi fazekassággal a pétervásárai Varga Károly a
Népművészet Ifjú Mestere ismertette meg az érdeklődőket. A

fedémesi fiú szobrász szeretett volna lenni, de még mezőtúri fazekas inas korában díjat nyert az országos fazekaspályázaton, így ezzel a mesterséggel jegyezte el magát. A mezőtúri stílus, a butellák, lisztes bödönök gazdag karcolt és írókázott díszítése gyakran megjelenik munkáin. Képzületét azonban az emberfejú boroskancsók ragadták meg leginkább. Egészen különleges, sajátos hangvétellő figurális csoportot alkotva jelölte ki önálló művészi irányát. Ezek mellett készít mindennapi használatú edényeket: boroskészleteket, tányérokat és különböző tárolóedényeket. Rendkívül változatos, gazdag motívumkincs jellemző a díszítményeire. Nagyobb tárgyra gyakran alkalmaz plasztikus rátédíszít is.

Fafaragásra Varga Csaba, a Heves Megyei Népművészeti Egyesület elnöke tanította a hallgatókat. Érdeklődése egyre inkább a pásztorfaragások felé fordul, de tisztelettel tanulmányozza más korok és emberek művészetét is. Különösen a palóc pásztorművészet tárgyai állnak hozzá közel. Arra törekszik, hogy e táj favágóinak hagyományai újra elfoglalják méltó helyüket a népi kultúrában. A táborozók először az alapvető technikákkal ismerkedhetnek meg a vezetésével, a véséssel és a domború faragással, majd egyszerű tárgyak kanál, medál készítésével próbálják ki frissen szerzett tudásukat. De a munkában részt vesz irányításával a Fafaragó Stúdió is, amelynek tagjai szinte valamennyien amatőrként faragnak. Keresik és sikeresen alkalmazzák a táj palóc tárgyformáló hagyományait. Úgy viszik tovább a népi faragás gazdag örökségét, hogy közben egyéni hangvétellel frissítik fel azt. Közös munkájuk az Erzsébet udvari játszótér felújítása, az Epreskert utcai óvoda játszótere, Kovácsné Kis Juló, a Népművészet Ifjú Mestere sírjára készített fejfa, s más csoporttal közösen a fűzesabonyi székelykapu faragása.

A bőrművességhez a fűzesabonyi Horváth Tibor, népi iparművész teremtett kedvet. A szíjgyártó szakma elsajátítása után a mindennapi életben használatos tárgyakat készítenek feleségével Horváth Tiborné Csanósi Katalinnal együtt. Pénztárcák, szemüvegtokok, tolltartók, kulcstartók, övek, karkötők, hajcsatok, táskák szemléltetik munkájukat. Marhabőrökből készült tárgyaikon többféle technikát is használnak: bőrrátétet, domborítást, szíronyozást. Rendszeres résztvevők az Országos Népművészeti Kiállításoknak, így munkáikat számos európai ország közönsége is megismerhette.

Horváth Tibor a hatvani Pályakezdők Szakiskolájában tanítja az új nemzedéket népi bőrművességre.

- 1997-ben egy különös, régi mesterséggel is megismerkedhettek a résztvevők: a gyertyamártással.

- Az egri gyertyaöntő mesterség hagyományát tovább éltető Gulyás Béla mutatta meg a viaszöntés fortélyait. A mestert mindig is érdekelte a folyékony anyag alakíthatósága, a színek, a formák harmóniája. A gyertyákat hagyományos módszerrel: kézi mártással-öntéssel és kézi formázással készíti. A mai lakáskultúrába illeszkedő darabok mellett liturgikus célokra, egyházi ünnepeken használatos gyertyákat is önt. A különböző liturgikus jeleket és virágmotívumokat olyasztott színes viaszból, ecsettel festi rá. A népművészet iránt érdeklődő fiatalok hajtogattak viaszlapból gyertyát, öntöttek méhviaszból gyertyát, valamint parafinból (viasz) öntőformában. Megtanulták a színezést, festést is. A születésnap gyertyákat kézi formázással alakították.

- Az évek során változtak a hallgatók?

Évről-évre mind több fiatalot vontunk be a tábor munkájába. Sok általános és középiskolás jelentkezett. Öröndetes, hogy több óvónő és tanár is járt a foglalkozásokon. Ők őszintén már tovább tudják adni az itt tanultakat. A szövés szekció tanulói javarészt közülük kerültek ki.

Lovásznő Juhász Rita népi iparművész nagymamája, Szakácsné Mészáros Magda magángyűjteményétől körülveve nőtt fel, hímzett és szövött textilek között, s ez egész életét meghatározta. A gyökerektől soha nem tudott és nem is akart elszakadni. A Képző- és Iparművészeti Iskola után behatóan kezdte tanulmányozni a palóc viseletet, s azok formáját, szabásvonalát, színharmóniáját megismerve, saját elképzelése alapján kezdett el tervezni. Viseletkészítés mellett vászon- és gyapjúszővéssel is foglalkozik, megtanulta a csipkeverést, valamint a csipkekészítés különböző technikáit. Vászonszőttesein a nógrádi szőttreshagyomány kel életre, gyapjúszőttesei már az iparművészet határát súrolják. Kender- és lenvászon-ruháin az anyag természetes színei érvényesülnek, de szereti a kékfestőt is.

Több iskolában vezet szakkört, s a táborban nagy örömmel tanította szőni a jelentkezőket, akik megismerték a madzag fonást és a "körmön font" készítését, valamint mindenki szőtt magának egy-egy tárgyat.

- Beszéljünk azokról a mesterekről, akiket nem a táborokban ismerhettek meg a fiatalok, hanem lakóhelyükön adták tovább tudásukat, szakmájuk szeretetét.

- A gyöngyösi Bakos Lászlóné baranyi származású nagyanyja tanította hímzésre, a régi motívumok újjávarázsolására. Magán-szorgalomból tanult meg csipkét verni, neccelni, fonni, szőni.

Évente három-négyszáz textiltervet készít. Ösztönösen érzi az egyes stílusok legjellemzőbb jegyeit, s kitűnő érzékkel tervez, alakítja újjá a hímzéseket. Fáradhatatlan gyűjtőmunkát is végez, eddig több ismeretlen táji stílust - pl. Kassa környéke, Komoróc - tárt-, és dolgozott fel. Rendszeresen foglalkozik gyermekcsoportokkal, akiket a hímzés mellett játékkészítésre, gyöngyözésre tanít, megismerteti velük a népszokásokat is.

Keszthelyi Jánosné gyermekkorának játékszereit eleveníti fel a mai markazi gyerekeknek. Akkoriban a nagyobb testvérek, szülők készítették a kisebbek játékeit, amelyek a felnőttek munkaeszközének kicsinyített másai: mosósúlyok, kis teknő, guzsaly, kis szekér, ostor. Alapanyaga a csont, a kavics, a tők. Minden évszakra megvolt a jellegzetes játékszere. Tavasszal a fűzfásfp, nyáron a bodzapuska, csúzli, labda, ősszel a csuhé - és csutkababa - készítés. Ezeket alkotja újra, a babákból falusi életképet - család, fonó, avatás, húsvéti locsolás - alakítva. Hangulatos világ a markazi viseletben pompázó rongy- és csutkababák gyűjteménye.

Szőni is megtanult még lánykorában, s most megújítja, továbbfejleszti a hevesi vászonszőttést. Rendszeresen tanít iskolás gyerekeket szőni, gyermekjátékot készíteni. Ahol munkáit kiállítják, bemutatót is tart a gyerekeknek.

Lassu Imréhez, matematika-kémia-rajz szakos tanárhoz a karcagi művésztelepen került közel a fazekasság.

Több tájegység technikáját, díszítési stílusát ismerte meg a különféle műhelyekben. Szeret kísérletezni, különösen az áttörésses munkáknál igyekszik kialakítani sajátos, egyéni arculatát. Főleg mázas edényeket készít, de a hagyományos vászonedények új formájú tervezése sem áll tőle távol. A hatvani gyerekeknek tart fazekas szakkört.

Fehér Jánosné Vince Irén népviselet tervező népi iparművész szülőfalujából - Borsodnádásdról - kapta útravalónak az első ingvállat, egy hímzés nélküli avatóinget, s azóta is a viseletek megőrzését, újraformálását tekintő munkássága középpontjának. Megtartja az egyszerű szabásvonalat, megőrzi a díszítés, a szerkesztésmód, motívumkincs teljes harmóniáját úgy, hogy közben teljesen újat alkot. Szereti a természetes anyagokat, a lenvásznat, a kékfestőt.

Szilvási Borbála hímző Mezőkövesden született. Még népviseletben járt, s édesanyja, nagyanyja szőttesei, hímzései vették

körbe. Korán megtanult hímezni, mint minden matyófüldi kislány, hiszen bérbe vállalt hímzést. Bár tanítónő nem lehetett, kárpótolta az, hogy a díszítőművészeti szakkörvezetői oklevél megszerzése után hosszú évekig vezetett felnőtt és gyermek szakköröket.

- Mely mesterségek művelőiről nem szóltunk még?

- Az egri tanítónő *Alagyi Jánosné* népviseletbe öltöztet babákat, melyekkel több kiállításon vett részt.

Bálintné Fadgyas Eszter siroki tanítónő saját tervezésű mézeskalács-figurákat süt, s térbeli formák: bölcső, betlehem készítésével is próbálkozik.

Czipó Tamás megyeszékhelyi fajáték készítő egyéni stílusú játékokat és ajándéktárgyakat farag.

Dobrál Ada és *Dobrálné Szabó Mária*, *Dobrál Tibor* egri képzőművész családja a népi és polgári hagyományok kombinálá-

sával új stílust teremtettek a magyarországi gyöngyfűző mesteriségben.

Fehér János fazekas, kerámiaékszer-készítő specialitása a korteműzsika és cserépsíp.

Szontághné Demeter Ágnes lószőrékszer-készítő mester fülbevalókat, gyűrűket, nyakláncokat, karpereceket fon hihetetlen türelemmel.

Zsák Teri bőrműves a szíjgyártás tanulmányozása után főleg táskákat készít, de nagyon szereti a régi, fonott sallangok mintájára készített dísztárgyakat is.

Nagyobb néprajzi tájegységeink közül a Palócföld híres szőtteseiről, hímzéseiről, faragásairól. A Heves megyei alkotók, megismerve, feldolgozva népművészetük hagyományait, újat alkottak, mellyel kivívták őket megillető helyüket a világban, országuk hírnevét öregbítve.

